

การประเมินประสิทธิผลการพัฒนาสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน ในพื้นที่ 4 ภูมิภาค ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2561

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินประสิทธิผลการพัฒนาสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน ในพื้นที่ 4 ภูมิภาค ของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2561 ในด้านบริบท (Context Evaluation) ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation) และด้านผลผลิต (Product Evaluation) โดยประยุกต์รูปแบบการประเมินผลแบบซิป (CIPP Model) ของสตีฟเฟิลบีม มาเป็นกรอบในการประเมิน ประสิทธิภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเลือกโดยวิธีเจาะจง ประกอบด้วย บุคลากรส่วนกลางจำนวน 7 คน ผู้รับผิดชอบงาน โรคเรื้อนของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคเรื้อนจำนวน 4 คน บุคลากรของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนจำนวน 70 คน ผู้ป่วยโรคเรื้อนจำนวน 10 คน รวมทั้งเอกสารรายงานจำนวน 160 ชุด เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการส่งแบบสอบถามให้บุคลากรส่วนกลาง และผู้รับผิดชอบงานโรคเรื้อนของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคตอบ กลับ สัมภาษณ์และทดสอบความรู้พื้นฐาน ทศนคติ และความรู้ทักษะเฉพาะวิชาชีพบุคลากรเกี่ยวกับโรคเรื้อนของ สถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน สัมภาษณ์ผู้ป่วยโรคเรื้อน และตรวจสอบเอกสารรายงาน เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบบันทึกผลการดำเนินงานตามมาตรฐานโรคเรื้อนของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติ ความถี่ ร้อยละ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา โดยการศึกษาที่มีระยะเวลาตั้งแต่ เดือนมกราคม จนถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2561

ผลการประเมินมีดังนี้ 1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า บุคลากรส่วนกลาง มีอายุเฉลี่ย 57 ปี ผู้ป่วยโรคเรื้อนมีรายได้เฉลี่ย 3,620 บาทต่อเดือน บุคลากรของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนไม่เคยผ่านการอบรมโรคเรื้อนร้อยละ 44.3 2) ประสิทธิภาพด้านบริบท (Context Evaluation) พบว่า การพัฒนาสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ของโรคเรื้อนที่ความชุกโรคต่ำ มีความจำเป็นต่อเครือข่ายการบริการสุขภาพด้านโรคเรื้อน มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์โรคเรื้อน 3) ประสิทธิภาพด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) พบว่า เกณฑ์ในการเลือกพื้นที่และเลือกสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนมีความเหมาะสม ความพร้อมด้านนโยบายรวมทั้งการสนับสนุนในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติของผู้บริหารสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนยังไม่เพียงพอ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมีเพียงพอ บุคลากรที่จำเป็นในการปฏิบัติงานด้านโรคเรื้อนมีครบถ้วน หลักสูตรอบรมรวมทั้งวิทยากร และคู่มือ/แนวทาง/แบบฟอร์มการดำเนินงาน มีความเหมาะสมครอบคลุมทุกองค์ประกอบของงานโรคเรื้อน 4) ประสิทธิภาพด้านกระบวนการ (Process Evaluation) พบว่า กระบวนการเลือกสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนมีความเหมาะสม กระบวนการวิเคราะห์ สถานการณ์ปัญหา โอกาส (Gap) และแนวทางในการพัฒนา มีความเหมาะสม กระบวนการฝึกอบรมมีความเพียงพอเหมาะสมทางด้านวิทยากร และสื่อการสอน แต่ยังไม่เพียงพอเหมาะสม ในด้านการแยกแยะประเภท

ผู้เข้าอบรมตามวิชาชีพ ด้านกิจกรรม เวลา และสถานที่จัดอบรม กระบวนการนิเทศติดตามงานและกระบวนการตรวจสอบคุณภาพการตรวจเชื้อโรคเรื้อนมีความเพียงพอเหมาะสม 5) **ประสิทธิผลด้านผลผลิต (Product Evaluation)** ประกอบด้วย 3 ด้านย่อย ได้แก่ 5.1) **ความรู้พื้นฐาน ทักษะคติ และความรู้ทักษะเฉพาะวิชาชีพของบุคลากร** พบว่า ความรู้พื้นฐานโรคเรื้อนของบุคลากรสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนอยู่ในระดับสูง บุคลากรทั้งหมดไม่มีทัศนคติลบต่อโรคเรื้อน แต่ยังมีบุคลากรที่ขาดความรู้และทักษะเฉพาะวิชาชีพที่จำเป็นในการดูแลรักษาผู้ป่วยและดำเนินงานโรคเรื้อน 5.2) **มาตรฐานงานโรคเรื้อน** สถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนรวมทั้งหน่วยบริการเครือข่ายส่วนใหญ่ ยังดำเนินงานไม่ได้ครบตามมาตรฐานงานโรคเรื้อน 5.3) **ความพึงพอใจของผู้ป่วยโรคเรื้อน** พบว่า ผู้ป่วยโรคเรื้อน 8 ใน 10 คนหรือร้อยละ 80 มีความพึงพอใจต่อบริการของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนในระดับสูงแม้ว่าการดำเนินงานยังไม่ได้ตามมาตรฐาน ผู้วิจัยได้เสนอให้ 1) มีกระบวนการพัฒนาความรู้ความเชี่ยวชาญโรคเรื้อนให้กับแพทย์หรือนักวิชาการรุ่นใหม่ เพื่อเตรียมการทดแทนผู้ที่เกษียณอายุราชการของหน่วยงานส่วนกลาง 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หาทางดำเนินการช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อนในการเดินทางไปรับการรักษา ณ สถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน ที่อยู่ไกลจากบ้าน 3) มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนอย่างต่อเนื่อง 4) ประสานสนับสนุนสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนในการกำหนดนโยบายและสนับสนุนการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม 5) ปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมให้มีความเหมาะสม 6) มีการประชุมหาหรือเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานและบริการโรคเรื้อนของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนที่ยังไม่ได้มาตรฐาน 7) มีการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนทุกระดับ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอให้มีการวิจัยครั้งต่อไปคือ 1) การวิจัยสำรวจความครอบคลุมงานโรคเรื้อนของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนในพื้นที่ที่มีข้อบ่งชี้ทางระบาดวิทยาทั่วประเทศ 2) การสำรวจและประเมินมาตรฐานโรงพยาบาลอื่นๆ ที่นอกเหนือจากสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อนและหน่วยงานเครือข่าย 3) การวิจัยสำรวจประสิทธิผลของการให้บริการของสถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน ตามตัวชี้วัดเป้าหมายของการป้องกันควบคุมโรคเรื้อนในด้านต่างๆ 4) การสำรวจค่าใช้จ่ายและความสามารถในการจ่ายของผู้ป่วยโรคเรื้อนในการเดินทางเพื่อรับการรักษา ณ สถานบริการเชี่ยวชาญโรคเรื้อน

คำสำคัญ: โรคเรื้อน สถานบริการเชี่ยวชาญ การพัฒนา ประสิทธิภาพ

The effectiveness of leprosy specialized facilities' development in 4 regions of Thailand in 2018

Abstract

This study was conducted in order to evaluate the effectiveness of specialized leprosy facilities' development in 4 regions of Thailand in 2019. Stufflebeam's CIPP model was adjusted to be used as the evaluation framework covering four aspects namely context, input, process, and product evaluation. Study populations and subjects were purposively selected. They consisted of 7 personnel at central level, 4 leprosy related officers of Regional Offices of Disease Prevention and Control, 70 leprosy specialized facilities' personnel, 10 leprosy patients and 160 copies of leprosy related documents. Data was collected by sending questionnaires to personnel at central level and leprosy related officers of Regional Offices of Disease Prevention and Control for filling in and sending back; interviewing and investigating knowledge, attitudes and technical skills of leprosy specialized facilities' personnel; interviewing leprosy patients and inspecting leprosy related documents. Data collecting tools were questionnaires and data collecting forms regarding the standard of leprosy specialized facilities' services. Frequency, percentage and standard deviation were used to analyze quantitative data while content analysis was used to analyze qualitative one. The study was conducted between January and December 2018.

It was found that **1) General information of study subjects:** The average age of personnel at central level was 57. The average income of leprosy patients was 3 620 THB. The percentage of 44.3% of leprosy specialized facilities' personnel never attend leprosy training. **2) Context Evaluation:** The development of leprosy specialized facilities suited to leprosy low endemic situation and responded to the need of leprosy service network. The goal and target of the development related to the leprosy strategic plan. **3) Input Evaluation:** The criteria in selecting targeted area and leprosy specialized facilities were appropriated. The policy and its implementation support of leprosy specialized facilities' authorities were not sufficient. External organizations' support were enough. Leprosy related personnel was available. Training curricula including facilitators and related documents were appropriated and covering all aspects of leprosy area. **4) Process Evaluation:** The process of selecting leprosy specialized

facilities was appropriated. The process of analyzing situation and gap, and seeking problem solution were appropriated. The process of training was appropriated in terms of facilitators and related materials while specific knowledge and skill, related activities, course duration and training venues were not appropriated. Supervision and quality control of Slit Skin Smear slides were appropriated. **5) Product Evaluation:** It consisted of 3 aspects such as **5.1) Basic knowledge, attitudes, and personnel's specific knowledge and skill:** The leprosy basic knowledge of most leprosy specialized facilities' personnel was high. There were no leprosy negative attitudes among the personnel. The specific leprosy knowledge and skill of the personnel were not adequate. **5.2) Leprosy service standards:** The leprosy service standard of most leprosy specialized facilities did not meet requirement. **5.3) Leprosy patients' satisfaction:** The number of 8 out of 10 or 80 % of leprosy patients highly satisfied with the service of leprosy specialized facilities even leprosy service did not meet requirement .

The authors suggest related organizations to 1) enhance the capability of junior physicians and technical officers to replace retired senior officers in the near future 2) seek method in alleviating the difficulties of leprosy patients in travelling for treatment at leprosy specialized facilities far from home 3) continually develop the capability of leprosy specialized facilities' personnel. 4) coordinate and support leprosy specialized facilities in formulating policy and facilitating its implementation. 5) adjust the training process. 6) arrange a discussion in order to seek solution to improve the standard of leprosy specialized facilities' services. 7) establish network among related organizations. In terms of future research, the authors suggest related organizations to 1) survey the coverage of leprosy specialized facilities' services in areas with leprosy endemic indicators nationwide 2) survey the standard of leprosy services of the other hospitals 3) evaluate the effectiveness of leprosy specialized facilities' services according to key leprosy related indicators 4) survey the expenditure and affordability of leprosy patients in travelling to get treatment at leprosy specialized facilities.

Key words: Leprosy, specialized facility, development, effectiveness